

КОЛЕКЦИЈА
ПАВЛА БЕЉАНСКОГ
(ПОНОВО) У СОМБОРУ

СПОМЕН
ЗБИРКА
ПАВЛА
БЕЉАНСКОГ

1883
ГРАДСКИ МУЗЕЈ СОМБОР

СПОМЕН
ЗБИРКА
ПАВЛА
БЕЉАНСКОГ

1883
ГРАДСКИ МУЗЕЈ СОМБОР

Каталог *Колекција Павла Бељанског (ионово)* у Сомбору објављен је поводом изложбе одржане у Градском музеју Сомбор од 27. октобра до 26. новембра 2023. године. Изложба је реализована у сарадњи Спомен-збирке Павла Бељанског и Градског музеја Сомбор.

Издавач: Спомен-збирка Павла Бељанског
Трг галерија 2, Нови Сад
www.beljanskimuseum.rs

Уредник: Милана Квас

Аутори изложбе: Милана Квас
Чедомир Јаничић

Стручни тим: Давид Фирањ, Бранкица Ђурчић,
Ђорђе Шипош (Градски музеј Сомбор)
Милица Орловић Чобанов,
Јасмина Јакшић Субић, Ангелина Родић,
Јулијана Стојсављевић, Валентина Вуковић,
Аксиња Костић, Иван Бркљач
(Спомен-збирка Павла Бељанског)

Реализацију каталога и изложбе омогућили су:

Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе
с верским заједницама и Град Сомбор

© 2023. Спомен-збирка Павла Бељанског

КОЛЕКЦИЈА
ПАВЛА
БЕЉАНСКОГ
(ПОНОВО)
У СОМБОРУ

Сомбор, 2023.

Милана Квас, Чедомир Јаничић

КОЛЕКЦИЈА ПАВЛА БЕЉАНСКОГ (ПОНОВО) У СОМБОРУ¹⁾

У једном од најпресуднијих момената новије, и не само новије, српске историје, десило се да два човека из истог града, чак из исте улице, буду у прилици да одреде судбину неких од најважнијих српских уметничких збирки.²⁾

Милан Коњовић постављен је за управника Градског музеја у Сомбору и примио колекцију слика савремених српских уметника који су се махом школовали и живели у Паризу из власништва познатог предратног дипломате и колекционара Павла Бељанског, а Вељко Петровић је постао управник Музеја кнеза Павла (преименованог 1944. у Уметнички музеј, а 1952. године у Народни музеј), са непроценљивим археолошким збиркама, те збиркама националне и стране уметности од средњег до 20. века. У марту те исте, 1952. године, збирка Павла Бељанског је наставила јавни живот у Музеју

---

1) Текст је настао на основу донекле промењеног и скраћеног рада Чедомира Јаничића о историји Градског музеја у Сомбору: Ч. Јаничић, „Милан Коњовић и Вељко Петровић – Управници музеја у светлу баштинске политике социјалистичке Југославије“, *Годишњак Градског музеја Сомбор* 6–1, Сомбор, 2012/2013, 133–141, а допуњен је освртом Милане Квас на историју колекције Павла Бељанског у периоду њеног излагања у Сомбору између 1945. и 1952. године.

2) У данашњој Улици Вељка Петровића у Сомбору, на бројевима 11 и 18, налазе се пригодне табле које подсећају да су се у тим кућама родили Милан Коњовић и Вељко Петровић. У питању је улица у оквиру сомборског Венца, ужег градског језгра, која почиње уз Храм Светог великомученика Георгија, а завршава се на Венцу Живојина Мишића.

града Београда где је излагана до 1957. године, када је Уговором о поклону између Павла Бељанског и Извршног већа АП Војводине рођена Спомен-збирка Павла Бељанског у Новом Саду.

Судбина ових уметничких колекција умногоме ће одредити не само баштинску политику нове државе у којој ће деловати два музеја, већ и пут рецепције новије српске уметности, како у научно-истраживачком приступу и методолошким алатима, тако и у утицају на млађе уметнике и школовање нових послератних генерација историчара уметности. Лазар Труфуновић, професор историје модерне уметности на Филозофском факултету Универзитета у Београду и директор Народног музеја у Београду између 1962. и 1969, описао је свој први сусрет са колекцијом Павла Бељанског 1952. године у Музеју града Београда: „На све нас који смо студирали историју уметности у то доба, та изложба је деловала као прави шок јер нас је суочила с изванредним делима српске модерне уметности за која нисмо знали ни да постоје. У оним суморним временима, када је естетика социјалистичког реализма одбацила готово целокупно стваралаштво у првој половини 20. века као декадентно и задојено буржоаским формализмом, наше стварно знање о модерној уметности једва да је досезало ниво оскудних општих података који су често интерпретирани на погрешан начин. У Београду није било књига, каталога, монографија, галерија, тако да се на једном месту нису могла да виде ремек дела ни водећи токови српске ликовне уметности. Народни музеј је животарио у старој згради Берзе без могућности да развије своју сталну поставку, Музеј савремене уметности није постојао још ни у идеји, а у другим музејима није било простора, ни средстава, ни воље да се модерна уметност прикаже стручно и систематски. Старији критичари и историчари уметности су живели од успомена и сећања на предратне изложбе у Цвијети Зузорић и у Музеју кнеза Павла, док смо ми млади били непосредно погођени, јер је та празнина озбиљно угрожавала наше образовање. Кад се

истина сакрије од једне генерације онда је на њеном незнању лако развијати догматске теорије. Због тога је за мене и моје другове, а то важи и за сав онај млади нараштај који је почетком педесетих година градио утопијску визију о модерном свету и будућем социјалистичком друштву слободних и једнаких људи, колекција Павла Бељанског представљала право откриће. Она нам је убедљиво доказала да српска модерна уметност постоји и да су потпуно неодрживе политички програмиране и идеологизирани тезе соцреализма о њеном декадентном и прозападном карактеру. Збирка Павла Бељанског дала је значајан допринос ослобађању наше културе од догматског наноса који се наталожио у првим послератним годинама и запретио да у темељу уништи не само слободу већ и стваралаштво као такво.“³⁾

Занимљиво је да су Коњовић и Петровић веома брзо пришли новим властима. Коњовић је веома кратко – свега месец дана – био председник Среског народноослободилачког одбора,⁴⁾ док је Петровић био активан члан Народног одбора Београда.⁵⁾ Павле Бељански је доследно одбијао да приступи Комунистичкој партији, због чега је са места шефа Протокола Владе СФРЈ, на које је постављен марта 1945. године, деградиран у заменика начелника одељења Протокола.⁶⁾

---

3) Л. Трифуновић, Предговор у каталогу *Спомен-збирка Павла Бељанског*, четврто изд. (ур.) Вера Јовановић, Спомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад 1988, 43–44.

4) На то место га је предложила капетан Анка Даус-Црна у име Округног партијског опуномоћства. На исто место убрзо је дошао Матија Колар, столарски радник из Бачког Брега, а Коњовић је постао управник Градског музеја. По његовом захтеву музеју је додељена Фернбах-Ледерер једносpratница у близини хотела „Слобода“ где је била стационирана касарна југословенске и совјетске војске у пролазу, а за њено чишћење и сређивање коришћени су заробљени Немци. (Видети у: М. Бељански, *Милан Коњовић као иолишничка личности*, издање аутора, Сомбор 1989, 11)

5) Према речима самог Петровића, видети у: А. Пејовић, *Дах живоша Вељка Пејровића*, Раванград, Сомбор 1985, 122.

6) В. Јовановић, *Павле Бељански и његова збирка*, Тиски цвет, Нови Сад 2009, 116–17. Начелник Протокола је априла 1948. године постао др Словен Смодлака, који је у својим сећањима врло похвално писао о Павлу Бељанском, као поштеном, поузданом и врло драгоценом у раду; *Истио*, 121–122.

У Сомбору, одмах након ослобођења, формиран је Културно-просветни одбор Пропагандног одсека Војне управе.⁷⁾ Задатак је, између осталог, био и тај да се обнови рад Музеја. Задужење за ову обнову поверено је сликарима Милану Коњовићу и Стевану Јеновцу, те писцу Јаношу Херцегу. Почетком 1945. године, Месни народноослободилачки одбор одредио је кућу Јулија Ледерера за смештај музеја и библиотеке.⁸⁾

Петровић за Дан ослобођења Београда отвара изложбу „Српско сликарство 18. и 19. века“ у Уметничком (Народном) музеју,⁹⁾ а свега недељу дана после, 27. октобра 1945. године, и сталну поставку у Градском музеју у Сомбору, која је обухватила две целине у седам изложбених дворана: „Старо војвођанско сликарство“ и „Савремено југословенско сликарство – збирка Павла Бељанског“. Прва целина изложена је у првој дворани, са сликама мало познатих, махом мађарских аутора прве половине 20. века, док је друга целина са делима из колекције Бељанског добила знатно већи простор и била изложена у шест дворана.

Милан Коњовић, директор Музеја, био је један од првих уметника с којима се Бељански спријатељио, вероватно још током дипломатске службе у Бечу 1923, а њихово пријатељство ће се продубити око 1930. године у Паризу, када Бељански посећује Коњовићев атеље.¹⁰⁾ Избор Вељка Петровића да отвори изложбу дела из колекције Павла Бељанског био је природан. Њега су са Бељанским повезивале и родбинске везе,¹¹⁾ а већ пре

---

7) А. Бодор, „Деценије музеолошког рада“, у: *Деценије музеолошке делатности*, Градски музеј Сомбор, 1996, 32.

8) *Исто*.

9) Пре ове изложбе отворена је пригодна „Изложба Народноослободилачке борбе 1941–1945, фотографије, документи“, од 13. 9. до 13. 10. 1945. године. Видети у: Н. Радовановић, Н. Радојчић Костић, *Издања Народног музеја у Београду 1945–1980*, Народни музеј Београд, 1983, 15.

10) В. Јовановић, *Павле Бељански и његова збирка*, 62.

11) Супруга Вељка Петровића, Мара, рођена Бељански, била је рођака Павла Бељанског. Према: В. Јовановић, *О Павлу Бељанском – сећања и писма*, Тиски цвет, Нови Сад 2012, 38, 146.